

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

השבוע בגליון

דף לט/א חב"ת אסור בחותם אחד

דבר העורך

השבוע בגליון

שערויית משלוחי הירקות שהתגלתה לאחרונה

דבר העורך

ריבונו של עולם, הבנתי!

מעבר לקו נשמע קולו של הגאון רבי אהרן דוד דונר שליט"א, דומ"צ בקהילת החרדים בלונדון, כשהוא נרגש, וחוזר ושונה: **הסיפור הזה הוא ממש גיוואלדיק**, אני שמעתי אותו מפי בעל המעשה עצמו.

מהיכן נתחיל? מהיהלומים, משיעור הגמרא, או שמא מניחול המוסד התורני? ובכן, כמעט אמרנו הכל, אך בעצם טרם אמרנו דבר.

היה זה לפני עשרות שנים. משרדו המפואר של ר' גדליה הל"ו היה סמל לעשייה קולחת ונמרצת. זה שנים רבות שהוא עוסק במסחר יהלומים. יבוא, הפצה, יצוא, מכירה וקניה. הכל מאז ומתמיד רחש משרדו. מכשירי הטלפון טרטרו ללא הרף, ומכשירי הפקסמיליה פלטו ניירות ללא הפוגה. פקידיו, שתוגמלו היטב, הורגלו זה מכבר לשוחח בו-זמנית עם שני אנשים משני קצות העולם, כשכל אחד מהם בטוח שמדברים איתו בלבד, ומזכירות מיומנות פתחו מכתבים במהירות מדהימה ושיגרו את התשובות למען בו ביום.

בקר קהילתו ומעגל חבריו ומכריו הגדול, ידוע ר' גדליה כאדם אמין, שקול ואחראי. לפיכך, כאשר מוסד תורני חשוב נקלע למצב כלכלי קשה, היה הדבר טבעי לחלוטין, שר' גדליה יתבקש להקדיש מזמנו היקר לטובת אותו מוסד, כדי לאזן את מצבו הפיננסי.

ר' גדליה היטה את שכמו, ויהי למס עובד. אט אט, בעבודה קשה ומסורה, החל ר' גדליה לפלח נתונים, לתאם בין ההוצאות להכנסות, לנער את האבק מסעיפי תקציב ישנים ונשכחים, ולהפיק רוח חיים במוסד הקמל מבחינה כספית.

השבוע בגליון

שערויית משלוחי הירקות שהתגלתה לאחרונה

בשבוע שעבר עסקנו בהרחבה בתקנת חכמים המחייבת לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של גוי, והוא עלול להחליפם במאכל אסור.

כשהקונסול התחנן שיקחו ממנו חבית עראק: מעשה ביהודי שהפקיד חבית עראק בביתו של קונסול נכרי. כעבור מספר ימים, פנה הקונסול לבעל החבית ובקשו לבוא אליו בדחיפות ולקחת את החבית הימנו, מאחר שנערי החצר שלו תאבים ללגום מן הטיפה המרה, "ואם לא יקח אותה במהרה, שימצאנה ריקנית כי הנערים שלו שואלים ממנו יין ואין לו ממה ליתן להם אלא ממנה..." הקונסול המכובד לא שכח להוסיף, כי הוא טעם בעצמו מן העראק ומצאו ערב לחיכו.

הרב המקומי, אשר אליו פנה היהודי, הריץ את השאלה אל הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' רצ"ט), תוך שהוא מציין בפניו מספר נימוקים להתיר את השימוש בחבית זו, על אף ששהתה בבית הנכרי וחותמה נפתח. ביניהם, שהקונסול הוא אדם עשיר, ואינו עוסק בגניבת חביות עראק, וכן, שהקונסול עצמו הודה, כי אין בביתו עראק נוסף, ולפיכך, אין לחשוש להחלפת חבית זו בחבית אחרת.

הרדב"ז השיב לו, כי טרם יתמקד בנימוקיו, עליו לדעת, כי תקנת חכמים שרירה וקיימת בכל מקרה שהנכרי יכול להפיק רווח מהחלפת החבית, ואף אם עשיר הוא כקורח. בנוסף לכך, האיר הרדב"ז את עיני השואל, כי בענייני כשרות יש צורך לפקוח עיניים חדות, או אז יתגלו מכשולים שלא ניתנה עליהם הדעת קודם לכן. הנה, במקרה שלפנינו, לכאורה, אכן, אין בביתו של הנכרי עראק נוסף, ואין חשש להחלפה, אלא שקביעה זו מבוססת על דבריו של הקונסול הנכבד! כלום ניתן לסמוך עליו?... ואף אם אין עראק נוסף בביתו, הלא עלול הוא להחליף את חבית העראק שהופקדה בידיו בחבית יין לבן הדומה לעראק.

נעילת המקרר במנועול: מאחר שיש לשמור היטב על דבר מאכל העלול להיות מוחלף על ידי נכרי, מציין הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות" ח"א סי' תפ"ו, וראה עוד בספר "כשרות הבית"), כי על בעלי בית המעסיקים עוזרת נכריה ומותירים אותה בגפה בביתם ובו מאכלים שקשה לזהותם ויש חשד סביר לכך שהנכריה תפיק רווח מהחלפתם, חובה לנעול את המקרר ואת המזווה במנועול, או להדביק עליהם מדבקה העשויה להיקרע עם פתיחת המקרר או המזווה וכך יהא ניכר אם העוזרת הנכריה פתחה את המקומות שבהם מאופסן המזון (ראה

זעילוי נשמת

הר"ר **אלעזר ישראל מי-זהב** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע ד' באב תשל"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידינו משפחות **מנחם ואוריאל מי-זהב** שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **משה בורנשטיין** ז"ל ב"ר צבי הלוי ז"ל
נלב"ע ה' באב תשנ"ג **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

אמנו מרת **חנה רבקה פסמנטירר** ע"ה
ב"ר אלחנן שמשון ז"ל נלב"ע ז' אב תשע"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו - ת"א

זעילוי נשמת

נר ה' נשמת אדם

זעילוי נשמת

הר"ר **משה בורנשטיין** ז"ל ב"ר צבי הלוי ז"ל
נלב"ע ה' באב תשנ"ג **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

אמנו מרת **חנה רבקה פסמנטירר** ע"ה
ב"ר אלחנן שמשון ז"ל נלב"ע ז' אב תשע"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו - ת"א

בש"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' ס"א, שיש לחשוש גם לכלי הבית, שמא הנכריה תבשל בהם מאכלי טריפה. ועיין ספר "הכשרות" פ"ט ס"ק שכ"ו בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שלדעתו אין לחשוש לכך.

משלוחי הירקות - השערוריה והפתרון המסתמך: בשנים האחרונות, נהוג לבצע קנייה של פירות וירקות בהזמנה טלפונית. לפני זמן מה התברר, כי מספר בעלי חנויות, נוהגים לקבל את ההזמנה, ולשגר סחורה ללקוחותיהם ממחסן הנמצא בבעלותם הרחק ממקום החנות, מחסן אשר הוא חבוי מעיני משגיחי מערכת הכשרות המעניקה הכשר לחנות, ומשם, הם הוציאו משלוחים כדת וכדין, מפירות וירקות שמעולם לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות! לפיכך, לאחרונה החלה הערכות להחתמת ארגזי המשלוחים על ידי משגיחי הכשרות, באופן שימנע את המשך השערוריה, על ידי אותם בעלי חנויות החשודים על כך.

נסיים בפלפול קל. כידוע, חמץ של יהודי, שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, ואילו חמץ של נכרי - מותר. מה דינו של חמץ של יהודי אשר נמסר, לא נמכר, לנכרי בערב פסח. לכאורה, אסור הוא בהנאה כדן חמץ שעבר עליו הפסח. אולם, ה"שד"ח חמד" (מערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ל"א) מביא, כי יתכן שניתן "לסמוך" על הנכרי, שהחליף את החמץ שנמסר לידיו בערב הפסח בחמץ אחר, וממילא אין כל וודאות שהחמץ המושב לידי היהודי הוא החמץ שהופקד אצלו ושעבר עליו הפסח... וכידוע, **ספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה**. זאת, בתנאי שהגוי אינו מוחזק כאדם ישר והגון ואין הוא מפקח מן היהודי. וכן ברור כי הוא יפיק תועלת מהחלפה זו.

דף לט/ב חלב שחלבו עובד כוכבים

חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב

בסוגיות הנלמדות בימים אלו מבואר, כי חז"ל גזרו איסור אכילה על חלב עכו"ם, מחשש שמא הנכרי עירב בו חלב בהמה טמאה. לפיכך, אין חלב זה מותר באכילה, אלא אם כן יהודי היה נוכח בעת החליבה.

כל חלב עכו"ם אסור? יש לברר, האם חז"ל הטילו איסור אכילה על כל "חלב עכו"ם", מחמת החשש שלעיתים עלול הנכרי לערבו בחלב בהמה טמאה, או שמא, בכל מקום שבו יש חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה, אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". ההשלכה ההלכתית הנובעת מחקירה זו נוגעת לבעלי עדרים נכריים שאין בעדריהם בהמה טמאה, וממילא, לגביהם אין חשש שמא יערבו חלב בהמה טמאה בחלב הכשר.

ובכן, בשאלה זו נחלקו הראשונים והפוסקים (עיין רדב"ז ח"ד סי' אלף קמ"ז, שו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' ק"ז). לדעת ה"חתם סופר", חז"ל גזרו על "חלב עכו"ם", אף כאשר בכל העיר אין בהמה טמאה. אולם, ה"חזון איש" זצ"ל כתב, כי באופן זה נחשב הדבר כחלב שנחלב בנוכחות יהודי, שהרי ברור מעל לכל ספק, שלא שורבב חלב בהמה טמאה בחלב זה (עיין "חזון איש" יו"ד סי' מ"א ס"ק ד').

אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה: למעשה, לדעת המקילים, בכל מקרה שבו אין חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה בחלב הכשר, לא אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". מסקנה זו נוגעת לימינו אנו, כאשר החלב משווק תחת פיקוח ממשלתי, וכל רפתן המערב חלב זר בחלב המשווק על ידו, צפוי לקנס גבוה ביותר ואף לנישולו מפרנסתו במקרים מסויימים. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' מ"ז) פסק, כי אכן, לא גזרו חז"ל על "חלב עכו"ם" במצב מעין זה, תוך שהוא מציין כי הוא אינו מיקל לעצמו כן ויש מקום לבעל נפש להחמיר על עצמו (ראה עוד מאמרו של הגר"י אפרתי שליט"א ב"נתיב החלב"). בהקשר לכך העיד הסטייפלער זצ"ל על גיסו ה"חזון איש" זצ"ל, כי בתקופת המלחמה, כאשר החלב היה יקר המציאות, והשתמשו באבקת חלב, הוא לא התיר חלב עכו"ם אלא לבני ישיבה חלופים בלבד ("קריינא דאגרתא" ח"ב מכתב קכ"א).

למעשה, בקהילות היראים באירופה ובארץ ישראל נוהגים להחמיר, לעומת בני ארצות הברית אשר רבים מהם מקילים כדעת בעל ה"אגרות משה" זצ"ל (הגר"י אפרתי, שם).

עד כה עסקנו ברפתן נכרי הנתון לפיקוח ממשלתי. בארצנו הקדושה, רוב המשקים נמצאים בבעלותם של יהודים, אך את החליבה עצמה מבצעים פועלים זרים, שאינם יהודים, ומציאות זו מעוררת את השאלה הבאה. הפועל הנכרי הלא אינו חושש מן הפיקוח הממשלתי, כי הקנס, אם יוטל, יושת על בעליו, ולא עליו. עלינו, איפוא, להסתמך במקרה זה על ההלכה הקובעת, כי חז"ל לא אסרו חלב בהמה של יהודי שנחלב על ידי גוי בביתו של היהודי, מפני שהפועל חושש מבעל הבית היהודי, הירא וחרד לדבר ה', העלול לתופסו בשעת מעשה.

פחד מן הפחד, נחשב פחד? דא עקא, שלא כל בעלי הרפתות צדיקים גדולים המה... ואף הם אינם מקפידים על פועליהם מחמת ההלכה, אלא מאימת השלטונות. לפנינו אם כן, פועל המפחד מבעל הבית, המפחד מן השלטונות. האם גם בסיטואציה מעין זו לא אסרו חז"ל חלב עכו"ם? למעשה, על פי הוראתו של הגאון רבי יוסף שלו אלישיב זצ"ל, מחד גיסא, אין צורך שמשגיחי הכשרות ישהה במקום בכל עת החליבה, ומאידך גיסא, אין להקל ולהמנע מפיקוח כל שהוא. לפיכך, הוא קבע, די בכך שמשגיחי הכשרות יבקר ברפת מעת לעת בלא התראה מראש. החשש

כל אותה עת לא זנח ר' גדליה את שיעורו הקבוע. **מידי** יום ביומו, לקראת ערב היה ר' גדליה נוטש את כל עיסוקיו, יהיו אשר יהיו, מתייחד עם גמרתו האהובה, ומאזין בשקיקה למגיד השיעור יחד עם יהודים נוספים אשר קבעו עיתים לתורה.

סדר יומו העמוס - היהלומים, המוסד התורני והשיעור, לא נתן בו את אותותיו. ר' גדליה היה מסוג האנשים שעומס העבודה מחייה את רוחם ומפיח בהם מרץ וסם חיים.

אולם, לקראת סוף השנה האזרחית, חש ר' גדליה כי המלאכה קשתה עליו. לקראת ימי אידיהם המסחר ביהלומים פורה, השוק מתעורר לחיים באחת, ועל שולחנו של ר' גדליה הצטברו הזמנות ופניות רבות מאד, עד כי לא היה באפשרותו להיענות להן כלל. פשוט לא היה לו זמן.

פקידיו ומזכירותיו עמלו קשות גם לאחר שעות העבודה הרגילות. הוא עצמו שוחח רק עם אנשי עסקים שבקשו לסכם עסקאות בסכום גבוה. ר' גדליה מיטע לצאת ממשרדו במשך היממה כולה, ועל ארוחת הצהריים ויתר זה מכבר. למרות הכל, כרעו ר' גדליה ופקידיו תחת הנטל, ומשכך, פנה ר' גדליה להתייעץ עם האנשים הקרובים לו ביותר.

בשיעורי תורה רבים ניתן לחזות ביחסים המופלאים הנרקמים בין לומדי השיעור. אחוות אחים המיישמים יחד מידי יום ביומו את המטרה הנעלה ביותר בתבל - "והגית בו יומם ולילה". כך, באחד הימים, לאחר השיעור פרס ר' גדליה את לבטיו בפני משתתפי השיעור, תיאר בפניהם את המעמסה הכבדה הרובצת על כתפיו, ובלחש, תוך שעיניו מושפלות, ביקש לשמוע את חוות דעתם על רצונו להפסיק את השתתפותו בשיעורו הקבוע למשך תקופה מוגבלת. עד שירווה.

שעה ארוכה נשאו ונתנו יושבי השיעור עם ר' גדליה. את המוסד התורני לא ניתן היה להזניח. אחדים מלומדי השיעור הם שהמריצוהו ליטול על עצמו את ניהול המוסד. היה ברור להם, כי אם כך רגלו לא תדרוך בשערי המוסד במשך שבועיים, תבוא עליו כליה.

את מסחרו, כמובן, לא ההין איש להציע לו לעזוב... **משכך**, נמנו וגמרו ביניהם חברי השיעור, כי הם "מתירים" לר' גדליה להיעדר מן השיעור למשך שבועיים ימים בלבד, שבמהלכם הוא ישקיע את מלא מרצו וכוחותיו בעסק היהלומים, ולאחר מכן, כשוקר הסערה, ישוב ר' גדליה לספסל הגמרא.

למחרת בבוקר נכנס ר' גדליה למשרדו, וליבו החסיר מספר פעימות. כבר בעמדת איש הביטחון המוצב בקביעות בפתח משרדו, הוא חש בדבר-מה שאינו תקין. השומר ישב מבוטל. בכל יום היה הלה רגיל לפלוט צרור טרוניות בשפה הפורטוגזית, בשעה שנאלץ לבדוק כמויות בלתי מבוטלות של בני אדם במכשיר הבידוק האלקטרוני, לוודא כי תיקיהם אינם מכילים חפצים חשודים ולתאם את כניסתם למשרדיו עם קצין הביטחון של הבניין. **נכנס** ר' גדליה לתוככי משרדו והדם אזל מפניו.

הטלפונים לא טרטרו.

מכשירי הפקסמיליה לא פלטו ניירות.

פקידיו ישבו נינוחים וידיהם שמוטות.

שולחן המכתבים היה נקי.

שקט!!!

כמו השקט שבין תקיעה לתקיעה בראש השנה.

ר' גדליה שפשף את רקותיו, נשא את שתי ידיו

לשמים ואמר:

ריבנו של עולם, הבנתני!!!

לא כל יהודי זוכה לאות כה מובהק משמים כדי להדריכו בדרך הנכונה. ר' גדליה זכה.

תלמיד חכם מובהק ששמע את המעשה הגיב, כי ניתן ללמוד ממנו עד כמה חשובה בעיני הקב"ה השתתפותו של יהודי בשיעור תורה. ר' גדליה אשר כל מעשיו נעשו לשם שמים, ואף הקדיש את זמנו למוסד התורני, זכה לאות ומופת נדירים בזכות מעשיו.

לא נוטר לנו אלא לסיים מעשה מדהים זה ברעיון מוסרי מאלף אותו שמענו מקורא יקר:

ידוע (שבת לא/א), כי לאחר מאה ועשרים שנה יישאל כל אחד ואחד מאיתנו "נשאת ונתת באמונה?" "קבעת עתים לתורה?"

מפניו, בצירוף יראתם של הפועל ובעל הבית, יוצרים תרכובת מושלמת המבטיחה חלב כשר למהדרין לצרכן המקפיד על ההלכה הצרופה.

סיבה נוספת לכך, שבימינו אין לחשוש מעירוב חלב בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה, הוא מחירו של חלב בהמה טמאה, היקר לאין ערוך מזה של חלב בהמה טהורה... ("בנתיב החלב" עמ' 40). הגר"מ גרוס שליט"א כותב, כי למעשה הכשר "מהדרין" דורש, שברפתות אשר בהן החולבים הם יהודים, יש לקיים פיקוח אחת לחודש, וברפתות אשר בהם נחלבות הפרות על ידי נכרים, נדרשים המשגיחים לבקר בכל רפת חמש פעמים בחודש בעיתות החליבה ("בנתיב החלב" עמ' 105).

דף מג/א לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום

ציור הירח השמש והכוכבים

האם מותר לצייר את השמש? האם סמלו של אחד הבנקים בארצנו, המורכב מציור של חצי שמש, אינו נוגד את ההלכה? האם מותר לגנות לצייר את השמש ואת הירח עם ילדי הגן? שאלות אלו ועוד רבות אחרות נידונו בספרי הפוסקים, כאשר גמרתנו משמשת להם כמעין שופע של מקורות לנושא זה.

מבואר בסוגייתנו, שהפסוק (שמות כ"ב) "לא תעשון אתי", העוסק באיסור עבודה זרה, כולל גם איסור "לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום", כלומר, אסור ליצור דמויות של שמש, ירח, כוכבים, מלאכים ושאר צבא השמים. בהקשר לכך שואלת הגמרא, הלא בביתו של רבן גמליאל נשיא ישראל היתה טבלה ובה צורות שונות של הלבנה שהוצגה בפני עדים שבאו להעיד על ראיית מולד הלבנה, ושנועדה לבדוק את אמיתות דבריהם. נסקור להלן, אחדות מן התשובות המנויות בגמרתנו על שאלה זו, וניווכח בהלכות הרבות הנלמדות מכל אחת מהן.

אסור להשהות צורות גרמי השמים אף שלא נוצרו באיסור: לפי תירוץ אחד מן התירוצים בגמרתנו, דמויות הירח שהחזיק בהן רבן גמליאל נעשו על ידי עובד כוכבים. ואף שמדרבנן אסור לאדם להשהות בביתו כל דמות של אחד מגרמי השמים, שמא יחשדהו שהוא עובד אלילים, מכל מקום, חשד זה אינו קיים במקום שמצויים בו בני אדם רבים, וביתו של רבן גמליאל נחשב כמקום ציבורי, מאחר שרבים באים אליו. מכאן למדו, שאסור לאדם להשהות בביתו צורות אלו, אף שלא נוצרו על ידו באיסור [ראוי לציין את הסברו של הגר"א (ס"ק כ"א) בדעת הרמב"ם, שאין איסור שהייה אלא בציורי אדם ולא בשאר הצורות, עיי"ש].

ציורים בגן ילדים: לפי תירוץ נוסף בגמרא, מאחר שהצורות האלו נועדו לצורך לימוד, אין איסור בדבר. מכאן, נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קמ"א סעי' ד') "ואם הם להתלמד, להבין ולהורות, כולן מותרות". לצורך לימוד, מוסיף הש"ך (שם ס"ק כ"ו), לא זו בלבד שאין איסור להשהותן, אלא אף מותר ליצור אותן. עם זאת, מציין ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' קכ"ח), כי היתר זה אינו אלא לצורך לימוד תורה, אך לא לצורך לימוד אומנות הפיסול. נציין, כי כל האמור לעיל מתייחס לעשיית צורת חמה או צורת לבנה, בולטת או שוקעת. אולם, נחלקו הפוסקים, אם יש איסור בציור בלבד, שאינו בולט ואינו שוקע (יו"ד סי' קמ"א ב"דרכי משה" ס"ק ה'; ט"ז ס"ק י"ג, ב"נקודות הכסף" שם, וב"פתחי תשובה" ס"ק ו'). בהקשר לכך כתב הגר"ש וואזנר זצ"ל (שו"ת "שבט הלוי" ח"ז סי' קל"ד), כי לכל הדעות, מותר לצייר לילדים את גרמי השמים, ואף לעשות צורות שלהם, בעת לימוד פרשת בראשית העוסקת בבריאת השמש, הירח והכוכבים או לצורך לימוד פרשת וישב, בה מתואר חלום יוסף הצדיק.

ההבדל בין השמש לבין הירח: כאשר נעיי בסוגייתנו, נבחין בדבר מעניין. הלא רבן גמליאל החזיק טבלה זו שבה צורת הירח כדי להראותה לפני העדים שבאו להעיד על מולד הלבנה. מאחר שבתחילת החודש הירח מופיע בצורת חרמש, כנראה שגם בטבלה זו היו צורות שונות בדמותה של הלבנה בראשית החודש, ולא הופיעו בה דמויות של ירח מלא. למרות זאת, הקשתה הגמרא, כיצד רשאי היה רבן גמליאל ליצור דמויות אלו ולהחזיקן ברשותו, ולכאורה, מקושיה זו ניתן להסיק, כי גם חלק מן השמש אין לצייר. אולם, סברה יפה כתב הגר"ש וואזנר זצ"ל (שם), להבדיל בין השמש לירח. אמנם הירח עגול הוא, אך במרבית החודש אין הוא נגלה לעינינו כי אם באופן חלקי. לעומת זאת, השמש נגלית במלוא הדרה בכל שעות היום, למעט בזמן הזריחה והשקיעה. מעתה, דווקא צורה של ירח חלקי אסורה, שכן, כך רגילים בני אדם לראותו, אך צורת שמש חלקית אינה אסורה.

לפיכך, מותר לצייר את השמש בעת זריחתה ובעת שקיעתה, או כאשר חלקים ממנה מוסתרים על ידי עננים, וסמלו של הבנק המורכב מציור של חצי שמש, כמו גם בתי מסחר אחרים המשלבים את השמש בסמלם המסחרי, אינו סותר את ההלכה.

ציור שמש ללא קרניים: יש לציין, כי האיסור ליצור את דמותה של השמש תקף, רק כאשר היצירה מושלמת וכוללת את קרני השמש. זאת, מדייק המהרי"א (שו"ת יו"ד סי' פ"ג) מגמרתנו, האוסרת על יצירת "חמה" ולא כתבה באופן סתמי, עיגול. היינו, רק יצירה הדומה מאד לחמה האמיתית אסורה, ולא עיגול בעלמא (ע"ע "מנחת חינוך" מצווה ל"ט, ו"דברי מלכאל" ח"ג סי' נ"ח).

כאשר מתייצב אדם בפני בית דין של מעלה, נחקרים צפונות לבו: יהודי יקר! "נשאת ונתת באמונה?"; האמנם ידעת, הרגשת והאמנת בכל רגע, שהכל מאיתו יתברך? שאתה אינך מצליח, אלא הקב"ה מצליח את דרכך? האם חשית בכל חושך, כי בורא העולם מנווט את כלכלת כל בראיו בחן ובחסד וברחמים???

כן??? אתה מהנהן בראשך? **האמנת???**

ובכן, הבה נבדוק אם אכן האמנת שהכל מאיתו יתברך, ואתה אינך אלא עושה את ההשתדלות המוטלת עליך - "קבעת עיתים לתורה???" האם בהגיע זמן השיעור זנחת את כל עיסוקיך ואצת רצת ללמוד תורה מתוך ידיעה ברורה, כי הקב"ה יודע שכבר מילאת היום את ההשתדלות המוטלת עליך בענייני פרנסה, ועתה הנך יושב והוגה בתורת האלוקים?

כן??? "קבעת עיתים לתורה???" **אשריך וטוב לך.**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תכתובת: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מא/א המוצא שברי צלמים

המקל שהיה ארוך מצד אחד...

אחד מרבניו של הונגריה קיבל מהמלך מתנה בלתי שגרתית: מקל עשוי כסף טהור, שבראשו צלב כסף. בלית ברירה נטל הרב את המקל והסיר את הצלב שבראשו.

זמן מה אחר כך, בהופעתו הראשונה בפני המלך, נדהם זה לראות את הרב מחזיק במקל ללא צלב בראשו.

- "מדוע הסרת את הצלב?"

- "משום שהמקל היה ארוך מדי ונאלצתי לקצרו".

- "ומדוע לא קיצרת אותו מלמטה?"

- "משום שבתחתיתו, חיך הרב, "היה מדויק, הגיע עד הארץ, רק בראשו היה גבוה..." ("אש דת").

דף מא/א תבנית יד או תבנית רגל

פה להם ולא ידברו

דוד המלך ע"ה מזלזל באילי הגוים, ככתוב (תהלים קטו): "פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו. אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחו. ידיהם ולא ימישון, רגליהם ולא יהלכו, לא יגו בגרונם".

מדוע, שאל הרבי ר' העשיל זצ"ל, אב"ד קראקא, בהזכירו פיו, ענינו, אאוני ואפו של האליל, ציין דוד המלך את המילה "להם", ואילו בהזכירו את ידיו ואת רגליו לא עשה כן?

בסוגייתנו מבואר, השיב, כי המוצא שברי צלמים רשאי ליהנות מהם, שהרי התבטלו מחשיבותם. אולם, המוצא תבנית יד או תבנית רגל של צלם, אסור ליהנות ממנה, משום שיש סכלים אשר גם עובדים לצורות מעין אלו.

ממילא, בהתייחסו לפה, לעיניים ולאזניים של האליל, כתב דוד המלך ע"ה "להם". כלומר, הם נחשבים לאילילים רק בעת חיבורם לגוף האליל. לא כן ידיהם ורגליהם של האלילים, האסורות בכל מצב... ("חנוכת התורה" - ליקוטים, "פניני קדם" ח"ב עמ' תע"ח ו"מענייה של משנה").

דף מג/א ומצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום

לא נשאר בשכם מי שיבטל עבודה זרה בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו יכול לבטל עבודה זרה. חידוש גדול מחדש בעל ה"אור החיים" הקדוש (בראשית לה/ב) - דין הנשים כדין הקטנים, ואין אשה יכולה לבטל עבודה זרה!

בכך הוא מסביר את ציווי יעקב לבניו (שם) "הסרו את אלהי הנכר אשר בתכם", היינו: את האלילים שבזזתם משכם. לכאורה, מדוע לא הכריחו את נשות שכם, שנותרו בחיים, לבטלם? הלא בגמרתנו מבואר, כי עובד כוכבים מבטל עבודה זרה שלו

דף מד/ב אני לא באתי בגבולה

לימוד תורה לנכרים, מתי מותר ומתי אסור

לומדי הגמרא כבר מזהים את צורת הכפתור הזעיר, שלעיתים מסתתרת בין שורות הגמרא ומפנה את המעיין בה ל"גליון הש"ס" של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, המודפס בשולי העמוד.

כשהיהודי "מרשה" לגוי ללמוד תורה: בסוגייתנו, הגרע"א מפנה את הלומד, לעיין בספר "טורי אבן" מסכת חגיגה (יג/א), השואל את השאלה הבאה: בגמרא (שם) מבואר, כי אסור ליהודי ללמד תורה את הנכרי, שנאמר (תהלים קמז/ט-כ) "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל. לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום". בעלי התוספות (שם ד"ה "אין מוסרין"), תמהים, מה הצורך בהטלת איסור מיוחד על היהודי ללמד תורה את הגוי, הלא כבר אמר רבי יוחנן (סנהדרין נט/א), כי "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה", וממילא, אסור ליהודי ללמדו תורה משום שאם יעשה כן יעבור על (ויקרא יט/יד) "ולפני עור לא תתן מכשל" [עיי"ש מה שתי התוס']. בעל ה"טורי אבן" מתרץ זאת, על פי הפסוק אותו מציין רבי יוחנן כהוכחה לדבריו שהנכרי אינו רשאי לעסוק בתורה, שנאמר (דברים לג/ד) "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", ואין הגוי רשאי לגזול את התורה שניתנה ליהודים (סנהדרין, שם). מעתה, כאשר היהודי מלמדו תורה, אין הגוי גוזל מאומה, שהרי היהודי נותן לו רשות לכך... לפיכך, יש צורך באיסור מיוחד על היהודי ללמד תורה את הנכרי.

ככלות הכל, מקשה ה"טורי אבן", הרי מסופר בגמרתנו שרבן גמליאל הסביר לפרוקלוס בן פלוספוס הנכרי, את ההיתר לשהייתו בבית המרחץ שעמד בחצר עבודת כוכבים, כאשר בתשובתו הוא שילב דברים שיש בהם משום לימוד תורה, והלא בכך הוא עבר על ציווי התורה "ולפני עור לא תתן מכשל".

אין זאת, מחדש בעל ה"טורי אבן", אלא שהאיסור המוטל על יהודי ללמד תורה את הנכרי הוא מדברנן בלבד, אשר לא גזרו על לימוד ארעי, כאשר הדבר נדרש מפני דרכי שלום [עיי"ש שנשאר בצ"ע למ"ד שהאיסור הוא מוחלט ונלמד מ"מאורסה"].

יהודי אחד אינו יכול לוותר על הירושה של כולם: אלא, שה"שפת אמת" זצ"ל תמה על יסוד חידושו של בעל "טורי אבן", כי לולא האיסור המיוחד המוטל על יהודי ללמד תורה לנכרי, אין הנכרי גוזל את ירושת היהודים כאשר יהודי מלמדו, שהרי היהודי, הירש בכבודו ובעצמו, מאפשר לו ליהנות מן התורה. הלא התורה, שואל ה"שפת אמת", ירושה היא של עם ישראל כולו. כיצד אם כן, רשאי אחד היורשים לבדו לחלקה לאחרים?

מותר להעמיד גוי על טעותו: לפיכך, הוא מתרץ, כי אמנם, אין רשות ליהודי ללמד תורה את הנכרי, אך רשאי יהודי גם רשאי להעמיד נכרי על טעותו. כלומר, כאשר הנכרי יודע פסוק מסוים, אך הוא טועה בפירושו, רשאי היהודי להעמידו על טעותו, וכן נהג רבן גמליאל כמובא במשנתנו.

בהקשר לכך, נציין את דברי הרמב"ם (בתשובותיו, מהדורת בלאו סי' קמ"ט הובא בספר הליקוטים רמב"ם מהדורת פרנקל, הל' מלכים פ"ה הל' ט'), החשובים מאד בימינו, כאשר יהודים רבים באירופה ובאמריקה חיים בסביבה נוצרית. הרמב"ם פוסק, ש"מותר ללמד המצוות לנוצרים ולמושכם אל דתנו", כלומר, מותר להבהיר להם את האמת שבתורה, ולהסיר מלבם את העלילות שבדו על דתנו, ולעומת זאת, "אין מותר דבר זה לישמעאלים". זאת, מאחר שהישמעאלים אינם מאמינים שתורתנו מן השמים, ולפיכך, כאשר הם ילמדו את התורה, כל אי הבנה מצידם תודגש על ידם כתגלית כי התורה אינה אמת, ועל ידי כך גם יהודים עלולים לטעות בהבלים אלו. לעומתם, "הערלים", הלא אלו הנוצרים שאינם נימולים, "מאמינים בנוסח התורה שלא נשתנה, ורק מגלים בה פנים בפירושם הנפסד... ואם יעמידום על הפירוש הנכון, אפשר שיחזרו".

מן הראוי לציין, כי לדעת אחרונים רבים, איסור לימוד התורה לנכרי מתייחס לתורה שבעל פה, אשר כפי ששמה מעיד עליה, נמסרה מפה לאוזן, לעומת התורה שבכתב שניתנה בצורה גלויה לכל (עיי' "אהבת יהונתן", בהפסרת בשלח, שו"ת "יהודה יעלה" או"ח סי' ד, שו"ת "משיב דבר" יו"ד סי' ע"ז, ו"אור ושמש" תחילת פרשת חוקת).

לימוד "אלף בית" לנכרי: נסיים בהלכה נוספת הקשורה לנושא זה, ולפיה, גוי אשר אסור ללמדו תורה, אף את אותיות ה"אלף בית" אין ללמדו! (ספר חסידים רל"ח, ומקור דבר זה כבר בזהר אחרי מות דף עג/א).

ושל חבריו, ואפילו בעל כורחו? אין זאת, אלא מפני שהנשים אינן יכולות לבטל, והגברים - הלא כבר לא היו בחיים, ולא נשאר מהם מי שיבטל...

דף מג/ב שוחק וזורה לרוח

אי אפשר לגנוב עבודה זרה

שאלה נשאלה לפני הגר"ח קנייבסקי שליט"א: אצל רחל אמנו נאמר (בראשית לא/יט) "ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה", ואילו אונקלוס מתרגם: "ונסיבת רחל", היינו - לקחה. ענה הגר"ח:

יפה תרגם אונקלוס, שכן, מאחר שעבודה זרה דינה לאבדה מן העולם, אין היא שוה פרוטה, ואין בכך גניבה כלל... ("קול ברמה").

דף מג/ב לרבות חמה ולבנה

העמדת החמה המותרת

אם אסור לעשות צורת חמה, מי התיר לבני ישראל להניח תמונת חמה על קברו של יהושע (ע"י רש"י יהושע כד/ל)?

משיב בעל ה"מנחת אלעזר" זצ"ל ("ח"ג סי' ט"ו): הלא תמונה זו נועדה להזכיר את העמדת החמה על ידי יהושע. העמדה זו הראתה לכל העולם כולו כי השמש אינה אלוה, שהרי יצור בן תמותה יכול לצוות עליה לעמוד במקומה. לפיכך, מותרת הנחת תמונתה על קברו של יהושע, שהרי בכך מזכירים את אפסיות החמה עצמה...

דף מד/א לקחתי ואשרף אותו באש

כיצד נשרף הזהב

רבי אברהם אבן עזרא בפירושו לתורה (שמות לב/כ) מציין כי היו שהתקשו, היאך נאמר שעגל הזהב נשרף. הרי הזהב אינו חומר בעירה, והוא ניתן באש ותו לא. אולם האבן עזרא ומפרשים אחרים (ראה "תורה שלמה" שם) מוכיחים, כי קיימות דרכים אחדות להוסיף חומר מסוים שבעזרתו אף הזהב נשרף ומתכלה.

החיד"א (חומות אנך, שמות, שם) כותב, כי מאחר שקיים חומר כזה, הרי שבדרך נס נעשה כאילו הושם שם, ו"מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק". אולם דון יצחק אברבנאל מפרש, כי אכן, הזהב לא נשרף, והמדייק היטב בפסוקים יראה, כי גם בפסוק לא נאמר כי הוא נשרף. מה כן נשרף? הקישוטים וההתכשטים השונים שעטרו בהם את העגל הם אלו שנשרפו. בספר שמות (שם) נאמר: "ויקח את העגל... וישרף באש", אבל לא נאמר וישרף אותו באש. ובספר דברים (ט/כא) נאמר: "ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אותו באש". את מי? את חטאתכם, [אשר עשיתם עם העגל], היינו את העיטורים שקישטו את העגל...

דף מד/ב היא באה בגבולי

מדוע נקבר משה ליד בעל פעור?

במשנתנו מסופר, ששאל פרוקלוס בן פלוספוס את ר"ג כיצד אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי, והלא נאמר בתורה (דברים יג/יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". השיב לו: "אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי".

בפירושו לחומש מציין רש"י (דברים לו/ד), שקברו של משה רבינו מוכן עבורו בהר נבו מול בית פעור מששת ימי בראשית. לא לחינם מציין זאת רש"י, כותב הגאון רבי צבי הירש זצ"ל ("פניני קדם" ח"ב תקנ"ד), שכן, לא יתכן להביא את משה לקבורה ליד בית עבודה זרה - בעל פעור, אלא אם כן היה קברו מוכן שם עוד קודם לכן, והיא באה בגבולי ולא הוא בא בגבולה.

לעילוי נשמת

מרת **רות רבקה ריטה פריידמן** ע"ה בת רבי אפרים פרנק ומרת חיה אידה גולדברג ז"ל נלב"ע ב' אב תשע"ד

ומרת **שפרה בר-אדון** ע"ה ב"ר יעקב ומרת טוביב-ענייה זצ"ל נלב"ע י"א אב תשס"ו

תנצב"ה

נר ה' נשמת אדם

